

La venjança és meva

MÉSLIBRES

Marie NDiaye

Traducció de Marta Marfany

L'home que el 5 de gener de 2019 va entrar al bufet tímidament, gairebé amb por, la lletrada Susane el va reconèixer de seguida, de feia molt de temps i d'un lloc que va recordar amb tanta precisió i brutalitat com si li haguessin clavat un ventallot al front.

El cap li va trontollar una mica cap enrere, de manera que no va poder respondre de seguida a la salutació del visitant –un murmuri incòmode–, i entre tots dos hi va haver un moment de confusió que encara durava quan l'advocada ja s'havia calmat i l'havia saludat amablement, somrient, cordial, transmetent tranquil·litat tal com procurava fer sempre que algú venia a veure-la al despatx per primer cop.

Es va fregar el front dues vegades, maquinalment, com si hi tingués una petita ferida, i després no hi va pensar més.

Quan, al vespre, asseguda al llit, aixequés de nou una mà lenta i feixuga cap al front abans d'aturar el gest perquè, de

fet, no notava cap mena de dolor, de cop i volta recordaria el mal que li havia fet veure entrar al seu despatx aquell home discret, menut, insignificant tant d'aspecte com de talla.

La sorpresa havia estat enorme: per què havia sentit patiment i no alegria? Per què, sabent que tornava a veure, trenta-dos anys després, algú que l'havia encisada, li havia semblat que la volien matar?

La lletrada Susane va escoltar molta estona Gilles Principaux, pensant diverses vegades: et conec i conec la teva història; i, així, la certesa que feia temps havia tingut relació amb aquell home s'anava confonent amb tot el que sabia per la premsa de la gran desgràcia que el turmentava.

Durant la conversa, ell en cap moment li va deixar endevinar si es recordava d'haver-la coneguda, ni si, potser, aquell record llunyà l'havia influït en la decisió d'anar-la a veure.

De fet, de quins casos importants podia vantar-se, l'advocada?

Què havia pogut determinar, es preguntava, que un home amb diners, desfet però lúcid, triés la lletrada Susane per defensar la seva dona, si no era, potser, una lleialtat confusa, supersticiosa, als instants lluminosos que l'existència els havia ofert?

Tot i així, Principaux no li va dir res dels motius, potser complexos, potser absurds, de la tria que havia fet.

Va mirar de fit a fit l'advocada amb uns ulls esquius, que es van anar tornant més confiats a mesura que ell responia a les seves preguntes, i la lletrada Susane, tot i esforçar-s'hi, no va poder discernir en aquella mirada clavada en ella la sospita d'un «Et conec».

Com que no podia demanar-li «Per què ha vingut a veure'm a mi, si a la ciutat de Bordeus no soc una advocada coneguda, i atesa la gravetat del cas?», el va informar que la seva dona, Marlyne Principaux, imputada, havia d'acceptar oficialment que la lletrada Susane la representés.

Hi estava d'acord, la seva dona?

–Evidentment que sí –va respondre ell com si fos obvi i, de cop, aquell rostre tens va adoptar un aire molt esquerp, molt antipàtic, i la lletrada Susane va dubtar per un segon que davant seu hi hagués aquell home que no havia oblidat mai.

–El lletrat Lasserre, que fins ara era l'advocat de la meva dona, no ens agrada, ni a Marlyne ni a mi –li havia dit ell al principi–. Per tant, considero que l'hem de canviar, per al bé de Marlyne.

Just quan Principaux s'aixecava per anar-se'n, ella li va preguntar si en una altra època havia viscut al barri de Caudéran.

–Sí –va dir–, quan era jove, per què?

I va somriure i la cara se li va animar, alegre, pueril, de sobte amb un encant que la lletrada Susane va detectar encara amb més zel que quan un minut abans aquella mateixa cara li havia semblat, per a gran decepció seva, gairebé desagradable.

Però, per què havia de sentir-se decebuda, que Principaux fos qui ella recordava o que no tingués res a veure amb tot allò?

La va agafar desprevinguda, i li va respondre que de petita havia conegut una família de Caudéran.

No va caldre que el sentís exclamar-se «N'hi ha moltes!» per adonar-se de l'absurditat de la seva resposta.

En efecte, a Caudéran hi vivia molta gent.

Qui era, per a ella, Gilles Principaux?

Com podia saber-ho, com podia refiar-se d'aquella intuïció emocionant, colpidora, angoixant que li deia que ell havia estat l'adolescent de qui ella s'havia enamorat per sempre, feia temps, en una casa de Caudéran que avui seria incapaç de reconèixer?

L'advocada es va sorprendre ella mateixa embarbusant-se.

–Com es deia, la família? –li demanava Principaux amb un posat expectant i emocionat, com si ja gaudís de la relació que trobaria entre aquelles persones i ell, fins i tot, va pensar ella, com si gaudís davant la perspectiva d'haver-se d'inventar, si calia, i fer plausible una relació entre aquella família i ell, per donar a la lletrada Susane el plaer d'una complicitat, d'un lligam entre totes les coses.

–No ho sé, no me'n recordo –va murmurar la lletrada Susane.

Finalment, recuperant el to d'advocada, li va dir que esperava la carta de la senyora Principaux acceptant-la com a defensora.

Va obrir la porta, es va enretirar per deixar-lo sortir.

Llavors ell es va recolzar al marc i, amb una veu lànguida, cavernosa, va xiuxiuejar:

–Només vostè pot salvar-nos.

Més endavant, la lletrada Susane dubtaria de la seva memòria, sense poder determinar si ell havia dit «salvar-nos» o «salvar-me».

Ell va afegir alguna cosa banal, com ara:

–Ens traurà d'aquest malson, no?

I això va sorprendre la lletrada Susane.

L'esperança que algú et rescati dels efectes d'un immens error judicial, d'un terrible malentès, això ho podia entendre.

Ara bé, en aquell cas concret, el malson no venia de cap confusió, de cap malentès, era la vida mateixa d'aquell home, i els actes que esquerdaven aquesta vida havien passat i no podien desfer-se perquè els morts no sortirien del seu son per néixer per segona vegada.

Així, es va dir, Principaux volia que el despertessin?

Realment havia pensat que, en la seva vida de després, un matí clar i diàfan els seus fills corrien cap a ell altre cop, intactes, alegres i innocents?

De quin somni exactament volia alliberar-se, gràcies a la lletrada Susane?

Quan va tornar a casa al vespre, una pluja gebradora havia deixat el tramvia fora de servei.

El dia abans mateix, en notar les sabates que relliscaven sobre l'asfalt gelat, el seu primer pensament hauria estat per a Sharon.

Espero que hagi pogut agafar el tramvia a temps, s'hauria dit la lletrada Susane, a qui no li agradava que la seva dona de fer feines se n'anés a casa en bicicleta les nits glaçades.

Aquell vespre, però, no va pensar en Sharon, massa concentrada rememorant cada detall de la visita de Principaux, ja neguitosa de constatar que certes paraules que ell havia pronunciat no se li havien gravat exactament a la memòria (havia dit «la meva dona» o «la meva senyora», li havia dit pel nom o a la lletrada Susane li semblava que se'n recordava perquè havia llegit el nom aquest de Marlyne al diari?), i frisant d'arribar al pis per apuntar tot el que tenia al cap.

Qui era per a ella Gilles Principaux?

De manera que, en obrir la porta i descobrir el passadís, la sala d'estar i la cuina completament, ostensiblement

il·luminats, per un moment va tenir una reacció d'espant perquè no havia pensat que potser Sharon encara hi seria malgrat que el tramvia no funcionés i per bé que la lletrada Susane sempre li digués que podia anar-se'n a casa quan li convingués, tant si havia acabat la feina (ben poca cosa, de fet) com si no.

La lletrada Susane sempre havia dit o havia donat a entendre a Sharon que preferia saber que se n'havia anat a ocupar-se tranquil·lament dels seus fills, ajudant-los a estudiar i pensant amb seny en el seu futur, que trobar-se-la a casa tan tard.

Em molesta, no gosava dir-li la lletrada Susane, que consideris indispensable fregar una banyera que no faig servir mai, netejar cada setmana uns vidres nets a través dels quals, a més, no hi poso gaire la mirada, i uns lavabos que netejo escrupolosament cada dia perquè tu no hagis de tenir ni el més petit contacte amb la meva intimitat, sí, no gosava dir-li, la lletrada Susane, em molesta moltíssim que et prenguis al peu de la lletra el meu desig de donar feina a algú que vetlli pel meu interior i que, per honestedat, trobis el mitjà de passar-te hores perfeccionant compulsivament el que jo ja he fet per decència, per pudor, em molesta, sí, no podia dir a Sharon la lletrada Susane, ella que no havia experimentat mai fins llavors la necessitat de tenir una dona de fer feines, que fins i tot admetia, contra aquesta necessitat, una prevenció innegable.

Sharon, et dono feina per militància, per ajudar-te i afavorir una causa que defenso, o sigui que no cal que em demostris que ets escrupolosa, neta, irreprotxable, com si poguessis témer que no estigués contenta amb tu, sempre n'estaré, Sharon, perquè en veritat no et demano res, no li deia la lletrada Susane, també per decència, tot i que d'una altra naturalesa.

El seu cor sorprès no es va calmar quan va aparèixer Sharon al passadís.

La lletrada Susane li va fer, com sempre, una breu abraçada, i va notar el cor que li batejava contra el pit mut, tranquil, impertorbable de Sharon, que no manifestava mai físicament –sempre forta, fatalista i alegre– que la seva vida podia ser més difícil que la de la lletrada Susane.

Fins i tot de vegades li semblava que Sharon la planyia.

En tot cas, la lletrada Susane havia aconseguit que aquesta suposició fos un motiu de broma quan la convidaven a sopar i es deia que havia de pagar la quota de bones històries, perquè ella no en tenia.

Llavors deixava anar, encesa i cínica, burleta i desolada:

–Imagineu-vos que la meva Sharon no m’enveja gens, al contrari!

I els seus amics reien i tot seguit adoptaven un posat greu mirant d’analitzar els motius que impediien a Sharon adonar-se de fins a quin punt la lletrada Susane la superava en nivell de felicitat, els motius que impediien a Sharon comprendre que hauria d’aspirar a ser com la lletrada Susane més que no ella mateixa, mauriciana sense permís de residència, dotada però carregada també amb dos fills de futur ben incert i un marit de qui la lletrada Susane entreveia la profunda depressió.

Tot això, però, no era pura especulació?

Sharon sempre es mostrava serena i el cor li batejava tranquil i gairebé imperceptible quan la lletrada Susane l’abraçava, el seu cor salvatge intentava en va desviar el de Sharon, endur-se’l al seu nivell de passió i de revolta –amb quin objectiu?

La lletrada Susane no sabia dir-ho.

–Sharon, hauries de tornar a casa, aquest vespre ja no hi ha tramvia.

La lletrada Susane va apagar els llumets del sostre.

Sharon, no cal que encenguis tots els llums del pis, no li deia tampoc la lletrada Susane, perquè aquest gest respectuós cap a mi, aquesta sol·licitud que et penses que has de tenir per la teva mestressa que torna a casa tard i cansada il·luminant amb mil esclats la seva aparició no li convenen, al meu esperit de frugalitat, d'economia, de tempra en els actes més petits de la vida quotidiana, no, Sharon, de debò, encén només els llums indispensables per fer la teva feina, això no l'hi diria mai, la lletrada Susane, mai de la vida.

Tenia tant d'afecte per Sharon que no li semblava que aquestes petites molèsties fossin prou per veure passar pels ulls verds grisosos de la noia l'ombra d'una decepció o d'un punt d'ansietat.

Que Sharon pogués témer alguna cosa que vingués d'ella, això era el que aclaparava la lletrada Susane.

Jo treballo per a tu, Sharon, no t'infligiria mai la més petita vexació i no et dono cap ordre, deia en silenci la lletrada Susane amb l'esperança que els pensaments caritatius, impetuosos, fervents li sortissin de dins com ous cap al lloc de fresa: llavors els somnis de Sharon, les seves emocions incognoscibles s'unirien a les declaracions silencioses de la lletrada Susane i ella experimentaria potser esperança, resultat de la fusió virginal, no expressada, de l'angoixa i la confiança.

No em desentendré mai de tu, Sharon, creu en mi, pensava intensament la lletrada Susane.

–Et porto a casa –va dir a Sharon. I va afegir, en veure-la de cop nerviosa–: Ja t'he dit fa un moment que el tramvia no circula, hi ha gel a les vies.

–No pot ser, gràcies, tinc la bici, no la podem ficar al cotxe –va exclamar Sharon.

Per què sovint li feia la impressió, a la lletrada Susane, que no volia cap mena de contacte amb ella fora de les parets del pis?

Creia que la lletrada Susane volia fer-se amiga seva, i li feia por (i per què, doncs?)?

Un cop s'havia topat amb Sharon i els seus fills en un hipermercat de Lac, i l'havia ofesa que Sharon hagués fet descaradament com si no la veiés.

Sharon, no t'exposes a cap perill acceptant reconeixem, saludant-me, presentant-me els teus fills, que se t'assemblen en gràcia i en bellesa, com podria fer-te mal, com podria desitjar mai que fossis l'objectiu de cap malefici?

No tinc cap interès donant-te feina, Sharon, em costa i no m'agrada que em serveixin.

Només vull, Sharon, fer el bé, a la meva manera.

La lletrada Susane es va treure l'abric, perlejat de gotetes glaçades, el va deixar al penjador de l'entrada abans que Sharon el pogués agafar.

La noia, minúscula, estreta de cara, d'espatlles, de malucs, com si hagués decidit ocupar en el món un espai molt limitat, alçava cap a la lletrada Susane, que era alta i ampla, imponent i segura, la seva mirada trista i dolça, turmentada.

–Et porto a casa en cotxe –va dir prudentment la lletrada Susane– i demà al matí agafes el tramvia i vens a buscar la bici.

–No! –va cridar Sharon amb una mena de desesperació ferotge, implacable, que va desconcertar la lletrada Susane–. No em va bé –va continuar Sharon a poc a poc–, però gràcies, gràcies, gràcies.

La lletrada Susane va aixecar la mà, conciliadora i modesta, terriblement avergonyida.

Després, un cop l'entrebanc oblidat (tret de la lletrada Susane, l'esperit particular de la qual tendia a recordar eternament el que no tenia cap necessitat de recordar i a obliterar els records més plaents), Sharon va adoptar una

veu alegre per descriure a la lletrada Susane el que havia dut a terme durant les hores de feina, en un pis del carrer Vital-Carles realment imponent d'aspecte (parquet de punta Hongria, llar de foc del segle XVII, finestres altes quadriculades), però de superfície mediocre, quaranta metres quadrats probablement trets d'un gran habitatge que en altre temps havien dividit per poder-lo vendre millor.

La lletrada Susane sabia que no hi havia cap motiu racional per tenir a casa una Sharon enèrgica, plena de determinació i esperit, decidida a demostrar que la seva força de treball estava explotada de manera útil, fins i tot necessària.

La lletrada Susane sabia que no tenia necessitat del vigor, la joventut, les aptituds de Sharon, sabia molt bé que totes aquestes qualitats a casa seva, on no hi havia literalment res a fer, estaven desaprofitades.

Podia, però, actuar de cap altra manera?

Portava el cas de Sharon, la sol·licitud d'un permís de residència per a tota la família.

–Molt bé, doncs fins demà –li va dir–. Gràcies, Sharon, vigila amb la bici.

De sobte, va aferrar-li la maneta, la va estirar cap a ella i va murmurar:

–Saps?, tindrè un cas important. Una dona que va matar els seus tres fills, molt petits, tres criatures, ja ho veus.

Sharon va enretirar la mà amb un gest brusc mentre feia un bot enrere que la protegia de la lletrada Susane, del seu alè, de les seves paraules, potser del seu ímpetu.

–És terrible –va balbucejar amb una veu plena de fàstic i fredor.

I va ser tan clar com si, tancant els ulls, s'hagués tapat les orelles amb les mans: Oh, no vull sentir res més!

Es va girar, va agafar la jaqueta del penja-robes, es va ajupir per posar-se les botes folrades.

La lletrada Susane es va adonar aleshores que el magre coll de la jaqueta, massa lleuger per a l'hivern, no protegia aquell clatell tan fi, daurat i palpitant de Sharon.

Va anar corrents cap a la seva habitació i en va tornar amb una bufanda de caixmir taronja.

L'hi havia regalat la seva mare, a la lletrada Susane, i ella no se l'havia posada mai, gens convençuda que tingués prou llum per lluir aquella esplendor al coll.

Sense dir res, l'hi va embolicar al coll a Sharon.

No et dic res, Sharon, perquè no vull que rebutgis la meva bufanda, no vull discutir amb tu sobre la possibilitat que podries agafar fred aquest vespre tornant en bici fins a Lormont.

Sharon també es va quedar en silenci, deixant-se fer com una criatura impotent condemnada a patir la inexplicable violència dels adults, i la lletrada Susane podia notar o li semblava que notava sota els dits, quan lligava les dues puntes de la bufanda al clatell de Sharon, com el fràgil esquelet de la noia tremolava de pànic o de repulsió.

El dia abans encara s'hauria ofès profundament.

Què hi ha en mi, Sharon, que t'impedeix estimar-me quan jo et tracto amb tot el respecte i m'ocupo generosament del teu cas, atès que no em pagaràs per la meva feina? No se t'acut, Sharon, que, per acceptar portar el vostre cas, hauria pogut exigir cobrar i llavors t'hauries quedat sola i desamparada, no tens diners, i no m'hauria encarregat del teu problema i no m'hauria barrejat mai amb la teva vida? Com pots, Sharon, no tenir-ne ni idea, d'aquesta situació? Com pots ser tan temerària a la lleugera, meticulosa i ingrata, impressionable en general i tan seca amb mi? Que no soc, Sharon, una dona com tu?

Sí, el dia abans, encara, el comportament de Sharon l'hauria afectat tant que s'hauria empassat amb rancúnia i pena el sopar que li hauria preparat la seva treballadora.

Hauria menjat amargor, tristesa, un plat de llàgrimes, les seves, vergonyoses i humiliants, incapaç d'assaborir els aliments que Sharon sabia cuinar de manera exquisida, massa trasbalsada fins i tot per consolar-se pensant que Sharon no hauria pogut cuinar d'aquella manera per a algú que odiés; Sharon no la devia odiar, doncs, i la lletrada Susane era ruca i sensible en excés.

Aquell vespre va deixar tranquil·lament que Sharon se n'anés a la seva manera furtiva, tensa, hostil, com si entre elles hi hagués hagut un greu conflicte no discutit.

Va tancar la porta i de seguida els seus pensaments van divagar lluny de Sharon.

Es va escalfar l'arròs fregit, les gambes amb gíngebre, el porc saltejat amb all i les pastanagues ben tendres.

I mentre, concentrada en Principaux, oblidava Sharon, o més aviat relegava Sharon en un racó del seu esperit on res no pesava, va gaudir del sopar com poques vegades.

Tot i així, i encara que ella sempre dormia bé, aquella nit la va despertar una pregunta que no parava de neguitejar-la: per què Principaux s'adreçava a ella, d'on la coneixia?

Havia d'interpretar aquella elecció com el desig de Principaux que la defensa de la seva dona fos la millor o, al contrari, com la seva intenció pèrfida que no li anés tan bé?

En efecte, la lletrada Susane tot just havia obert el bufet feia un any, encara tenia pocs clients, casos sense interès.

Si ella hagués estat Principaux, hauria anat a veure el lletrat X o la lletrada X, de qui tothom coneixia l'èxit en casos difícils, i certament no l'obscura lletrada Susane, que, tot i tenir quaranta-dos anys, podia fer l'efecte de ser novella.

Qualsevol advocat de renom hauria acceptat amb delectació la defensa de Marlyne Principaux, mentre que la lletrada Susane, en conèixer la història, hauria hagut de conformar-se a somiar-hi.

Qui era per a ella Gilles Principaux?

Qui era per a Principaux la lletrada Susane?

Tenien tots dos, es demanava ella, els mateixos records o ni ell ni ella eren la persona que cadascun creia recordar?

Una mica abans de l'alba, a l'instant de tornar-se a adormir tot just durant dues hores, li va aparèixer la imatge de la gràcil Sharon pedalant cap a Lormont per la carretera glaçada, afanyant-se per retrobar una llar de la qual era, li semblava entendre a la lletrada Susane, el puntal.

Llavors no va poder evitar veure Sharon que havia caigut a terra, la sang que li regalimava del crani i li xopava la bufanda taronja, que seria testimoni de la brutalitat de la lletrada Susane, perquè una mestressa que fos normal i atenta hauria insistit que la seva treballadora estigués a recer, no s'hauria conformat a embolicar-li una bufanda al voltant del coll per llançar-la millor cap a la perillosa carretera.

La lletrada Susane va fer unes quantes voltes al llit.

Es construïa la seva pròpia defensa: volia que es quedés, l'hi vaig proposar un cop més, va dir que no amb aquell posat que tenia com si preferís morir abans que...

No es creuria ningú aquesta versió, s'ensorraria, va pensar la lletrada Susane en un sentiment de tristesa i d'imperícia que va tenyir-li els somnis fins al matí.

Després, a les vuit, ja tornava a ser fora altre cop, encara era fosc, caminava contra el vent glacial cap al pàrquing Tourny, on tenia el cotxe.

La lletrada Susane donava a entendre als seus amics, amb un punt de coqueteria, que tant li era la categoria del seu cotxe, que li anava la mar de bé conduir un Twingo de vint anys tot abonyegat, fins i tot que gaudia mostrant-se indiferent als indicadors de prestigi convencionals.